

Od redaktorów

Głównym założeniem niniejszego wydania *Zeszytów Prasoznawczych* jest próba przedstawienia wybranych aspektów oddziaływania sfery publicznej na media oraz mediów na sferę publiczną z perspektywy medioznawczej. Wydanie dedykowane jest Profesor Teresie Sasińskiej-Klas z okazji jej jubileuszu 70-lecia. Szeroko rozumiana tematyka sfery publicznej stanowi, naszym zdaniem, teoretyczną i koncepcyjną płaszczyznę analizy, która przewija się nie tylko w pracach naukowych i popularno-naukowych Pani Profesor (szczególnie w tych dotyczących opinii publicznej oraz integracji europejskiej), ale łączy też zainteresowania badawcze wszystkich byłych i obecnych doktorantów Profesor Sasińskiej-Klas, którzy są autorami artykułów tworzących ten numer *ZP*.

Niniejsze wydanie *Zeszytów Prasoznawczych* stawia sobie za cel szukanie nowych punktów odniesienia w badaniach roli mediów i uwarunkowaniach sfery publicznej w dynamicznym i szybko zmieniającym się środowisku komunikacyjnym. Profesor Teresa Sasińska-Klas w swojej długoletniej pracy akademickiej przyglądała się uważnie zmianom sfery publicznej wynikającym z transformacji systemowej i integracji europejskiej społeczeństwa polskiego, analizowała wektory opinii publicznej i nastrojów społecznych, pochylała się nad wyzwaniem, jakie niosą ze sobą zmiany w mediach i otoczeniu komunikacyjnym. Niniejszy numer *Zeszytów* opiera się na ujęciu klasycznym, w którym sfera publiczna konstrybuje się jako „wspólna rzeczywistość” biorąca swe znaczenie z faktu, iż każdy „widzi i słyszy z innego miejsca”¹. W tym rozumieniu termin ‘publiczny’ odnosi się do otaczającego nas świata o tyle, o ile jest on wspólny nam wszystkim i różny od posiadanego w nim przez nas prywatnego miejsca. Jest to zatem obszar wspólnych działań zarówno grup, jak i jednostek, przestrzeń do przedyskutowania wspólnych problemów. Taka sfera istnieje w rozmaitych ustrojach politycznych, „jednak im ustrój jest bardziej demokratyczny, tym jest ona szersza, bardziej bogata, bardziej jawna, obejmuje więcej problemów, włącza więcej podmiotów”². Jaki jest związek sfery publicznej z praktykami komunikacyjnymi oraz mediami? Zdaniem Jürgena Habermasa konstytutywny, ponieważ sfera publiczna tworzy się jako przestrzeń społeczna, gdzie wymiana opinii i poglądów związanych z in-

---

¹ Zob. H. Arendt (1958). *The Human Condition*. The University of Chicago Press, Chicago–London.

² T. Buksiński (2014). Podstawy aksjologiczne sfery publicznej. *Filo-Sofija*, 24(1), s. 21.

terese publicznym stanowi siłę polityczną³. Problemem współczesnego świata jest jednak, zdaniem Arendt, utrata zainteresowania „wspólnym światem”⁴, zjawisko opisywane jako fragmentaryzacja, dekompozycja sfery publicznej i mediów. Nadmiar treści w mediach i środowisku komunikacyjnym powoduje, iż użytkownicy o podobnym społeczno-demograficznym profilu i przekonaniach korzystają z podobnych usług i dostawców medialnych oraz poruszają się w stosunkowo zamkniętych grupach debaty publicznej⁵. Rosnąca wielość treści i dostęp do rozmaitych usług prowadzi też do dyskursywnej polaryzacji i ekstremizmu⁶. Istotnym wyzwaniem jest również hybrydyzacja środowiska medialnego – zacieranie się granic pomiędzy producentami i użytkownikami informacji, paradygmatami dziennikarskimi i treściami tworzonymi przez użytkowników, narodowymi sferami publicznymi oraz szerszymi przestrzeniami identyfikacji politycznej i kulturowej – makroregionalnymi czy globalnymi⁷. W kontekście tych wyzwań zmieniających uwarunkowania sfery publicznej i role mediów dobór tematów oraz zainteresowań badawczych niniejszego wydania *ZP* opiera się na trzech podstawowych poziomach kształtowania się sfery publicznej, które przypisano do kolejnych części tomu.

Pierwsza z nich przedstawia poziom europejski. Proces integracji europejskiej dotyczy krajów o różnym języku, kulturze i tradycji debaty politycznej. W artykule pt. „The European Public Sphere – Barriers and Limitations” Agnieszka Szymańska zastanawia się, czy możliwe jest istnienie wspólnej przestrzeni publicznej w krajach o różnych systemach medialnych i tradycjach dziennikarskich, o różnej kulturze politycznej i o – co dziś staje się szczególnie wyraźne – różnym przywiązaniu do standardów demokratycznych. Celem artykułu jest analiza warunków limitujących powstanie i rozwój europejskiej sfery publicznej. Kolejny artykuł w tej części numeru to tekst Beaty Klimkiewicz pt. „The Public Sphere and Media Pluralism in a European Comparative Perspective”, w którym omawia ona trzy aspekty funkcjonalnej i pluralistycznej sfery publicznej w kontekście analizy pluralizmu mediów: obszar wspólnych standardów, wartości i ogólnej wiedzy, autonomii i samoregulacji mediów oraz inkluzji społecznej. Jak wykazują badania Monitora Pluralizmu Mediów (MPM), te trzy istotne aspekty warunkujące funkcjonowanie pluralistycznej sfery publicznej narażone są na rozmaite rodzaje

---

³ J. Habermas (1991). *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. The MIT Press, Cambridge, MA.

⁴ H. Arendt, *op. cit.*

⁵ Zob. E. Hargitai, R. Neuman, O. Cury (2012). Taming the Information Tide: Perceptions of Information Overload in the American Home. *The Information Society*, 28(3), s. 161–173.

⁶ Por. C. Sustain (2007). *Republic.com 2.0*. Princeton University Press, Princeton, NJ; E. Pariser (2011). *The Filter Bubble: What the Internet Is Hiding from You*. Penguin, New York.

⁷ Zob. M. Castells (2009). *Communication Power*. Oxford University Press, Oxford–New York; A. Chadwick (2013). *The Hybrid Media System. Politics and Power*. Oxford University Press, Oxford; P. Dahlgren (2009). *Media and Political Engagement: Citizens, Communication and Democracy*. Cambridge University Press, New York.

ryzyka w wielu krajach europejskich. W szczególności dotyczy to kontroli politycznej mediów oraz słabej niezależności mediów publicznych.

Kolejny poziom rozważań relacji mediów i sfery publicznej dotyczy płaszczyzny krajowej – poświęcona jest jej druga część niniejszego wydania *Zeszytów*, gdzie autorzy artykułów dokonują refleksji niejako w dwóch nurtach. Po pierwsze, omawiają wybrane konteksty i problemy, które współtworzą lub wpływają na kształt debaty w ramach narodowej sfery publicznej na przykładzie Polski i Francji. Teresa Sławińska i Jean-Pierre Chapelle w artykule pt. „Media w przestrzeni publicznej, przestrzeń publiczna w mediach: powszechna obecność tematyki habermasowskiej w mediach francuskich latem 2017 roku” badają wiele wydarzeń medialnych będących przedmiotem obserwacji prasy francuskiej. Reprezentacje medialne wybranych wydarzeń (zamach terrorystyczny w Barcelonie, referendum w sprawie niepodległości Katalonii, zagospodarowanie przestrzeni publicznej, przestrzeganie obyczajów, molestowanie kobiet w przestrzeni publicznej) pokazują dynamiczny i społeczny wymiar kształtowania się sfery publicznej – jako przestrzeni transakcji społecznych, podlegającej nieustannym zmianom, budowanej ciągle na nowo, definiowanej „od wewnątrz” przez debatę i naświetlanie dylematów społecznych poprzez nowe spojrzenia. Magdalena Gala w artykule pt. „Sfera publiczna i marketing polityczny – język reklamy politycznej jako kryterium jakości dyskursu politycznego” dokonuje z kolei analizy porównawczej reklamy politycznej wiodących podmiotów rywalizacji politycznej, tj. partii PiS i PO, w kampaniach wyborczych w latach 2005 i 2007. W opinii autorki jakość języka używanego w polityce i budowany przy jego użyciu klimat dyskursu są bowiem jednymi z najbardziej istotnych wyznaczników kondycji całej sfery publicznej. Istniejący dziś w polskim społeczeństwie głęboki podział ponad wszelką wątpliwość jest pochodną używanego przez aktorów politycznych języka, który coraz częściej wykracza poza granicę zwykłego spierania się, typowego (a nawet niezbędnego) dla demokracji. Spór prowadzony z użyciem języka wykluczającego przeciwnika politycznego oraz stygmatyzującego jego poglądy i wyznawany przez niego system wartości jest zaprzeczeniem idei demokracji. W drugim nurcie rozważań nad sferą publiczną w tej części *Zeszytów* autorzy publikacji podejmują kwestię sposobu zarządzania mediami jako czynnika, który również w istotny sposób wpływa na jakość sfery publicznej. Weronika Świerczyńska-Głownia w artykule pt. „Access of the Audience to the Discursive Order Generating Public Opinion in the Light of Programming Strategies and Practices of TVP S.A.” analizuje strategie programowe mediów publicznych pod kątem ich spójności z założeniami normatywnymi sfery publicznej, takimi jak równy dostęp wszystkich zainteresowanych do porządku dyskursywnego wytwarzania opinii publicznej. Z kolei Joanna Szpyt-Wiktorowska i Maciej Wiktorowski, będący przedstawicielami najmłodszego pokolenia wychowanków Profesor Teresy Sasińskiej-Klas, podejmują w artykule pt. „Sfera publiczna i praktyka zarządzania mediami na przykładzie portalu internetowego” problematykę wpływu zarządzania nowymi podmiotami (takimi jak media społecznościowe, portale infor-

macyjne) na sferę publiczną we współczesnym ekosystemie medialnym. Autorzy ci w szczególności przyglądają się zjawisku tzw. baniek filtrujących, mogących prowadzić do fragmentaryzacji społeczeństwa, ograniczania tematów dyskursywnych lub wykluczania z debaty publicznej informacji oraz aktorów niepasujących do profilu poznawczego i społecznego użytkowników.

Trzeciemu – lokalnemu i regionalnemu – poziomowi sfery publicznej jest poświęcona kolejna część *Zeszytów*, która zawiera omówienie wybranych praktyk i strategii komunikacyjnych kształtujących sferę publiczną na podstawie integracji wspólnot lokalnych i regionalnych. Tę część rozważań otwiera obszerny tekst Janiny Kowalik pt. „Sfera publiczna w społecznościach lokalnych – partyjna, obywatelska, a może sieciowa?”, poddający refleksji naukowej jakość i warunki funkcjonowania lokalnej sfery publicznej oraz społeczny obraz sfery publicznej w lokalnych społecznościach. Autorka zastanawia się nad kwestią identyfikacji odpowiedzialności za sprawy uznawane za publiczne na przestrzeni niemal trzech dekad praktykowania samorządności w Rzeczypospolitej. Wykorzystując własne obserwacje oraz zewnętrzne badania, podejmuje próbę odpowiedzi na pytanie o zależność dyskursu publicznego od politycznych podziałów, zakres zjawiska partyjności (upartyjnienia) sfery publicznej, jak również bieżącego wpływu obywateli na rozstrzygnięcia i decyzje w obszarze sfery publicznej poprzez instytucję referendum czy budżetu obywatelskiego. Identyfikując poważne deficyty lokalnej sfery publicznej, autorka zadaje na koniec nierozstrzygnięte pytanie o możliwość naprawy deficytów sfery publicznej przy pomocy instrumentów społeczeństwa sieciowego. Rozważania te kontynuuje Grzegorz Panek w artykule pt. „Zarządzanie procesem rewitalizacji – między populizmem a partycypacją”. Autor ten dokonuje analizy zarządzania procesem rewitalizacji w kontekście występowania zachowań o charakterze populistycznym i partycypacyjnym jako wskaźników jakości sfery publicznej na płaszczyźnie lokalnej. Głównym zadaniem procesu rewitalizacyjnego, zapisanym w ustawie o rewitalizacji z 2015 roku, jest wyrowadzenie ze stanu kryzysowego obszarów uznanych za zdegradowane. Działania w tym zakresie powinny być prowadzone w sposób kompleksowy i koncentrować się na potrzebach społeczności lokalnej, przestrzeni oraz gospodarce. Praktyka działania w wielu przypadkach pokazuje jednak brak spójnej, integrującej interesy tej triady koncepcji rewitalizacji.

Część czwartą niniejszego wydania *Zeszytów Prasoznawczych* stanowią *Materiały*, w których zamieszczamy prezentację sylwetki i dorobku naukowego Profesor Teresy Sasińskiej-Klas autorstwa Agnieszki Hess, obecnej dyrektor Instytutu Dziennikarstwa, Mediów i Komunikacji Społecznej i wieloletniej bliskiej współpracownicy Pani Profesor.

Mimo że artykuły prezentowane w niniejszej monografii skupiają się jedynie na wybranych aspektach podejmowanej problematyki i przybliżają ją na trzech wybranych poziomach analizy, pokazują – jak się nam wydaje – w sposób spójny, iż rozumienie uwarunkowań sfery publicznej w dynamicznym środowisku medialnym i komunikacyjnym wymaga ciągłej redefinicji, uwzględniania no-

wych wyzwań i powiązanych z nimi pytań o przyszłość kształtowania się debaty publicznej, opinii publicznej oraz jej roli jako siły politycznej, która może daną społeczność integrować, ale może też szkodzić jej jedności. Mamy nadzieję, że prezentowana praca zbiorowa skłoni czytelników do refleksji nad przyszłością sfery publicznej w nowym otoczeniu komunikacyjnym.

Beata Klimkiewicz, Agnieszka Szymańska, Weronika Świerczyńska-Głownia